

Szegedi Tudományegyetem
Természettudományi és Informatikai Kar
Földtudományok Doktori Iskola
Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

**A FRANCIAORSZÁGI
KISTÉRSÉGI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK SZEREPE
A TERÜLET- ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS RENDSZERÉBEN**

Doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

Korom Annamária

Témavezető:
Dr. Csatári Bálint, egyetemi docens

Szeged
2014

Bevezetés, célkitűzés

A vidékföldrajzi tanulmányaim során alkalmam volt megismerni a franciaországi terület- és vidékfejlesztés módszertanát, intézményrendszerét és részben a gyakorlatát is. A tanulmányutak és a szakirodalmi ismeretek ösztönöztek arra, hogy összegezzem tapasztalataimat és megállapításaimat egy doktori disszertáció formájában.

Franciaország más földrajzi jellemzőkkel bír, mint hazánk, mégis vannak hasonló vonások a két ország térszerkezetét és közigazgatási hagyományait tekintve, pl.: a főváros túlsúlya, a főváros központú közlekedési hálózat, a mezőgazdaság és parasztság meghatározó szerepe a történelem folyamán, az országon belüli jelentős területi különbségek, a megyék sajátos szerepe a közigazgatásban és az elaprózott települési hálózat, a nagyszámú önkormányzat.

Bár jelentek meg tanulmányok, cikkek Magyarországon is a francia terület- és vidékfejlesztésről, de ezek csak egyes elemekre, törekvéseire világítottak rá, nem adtak átfogó teljes képet róluk (pl.: ÉCREMENT, B. et al. 2001, EGYED I. 2014, BARTA GY. 1992, BENKO G. 2002)

A disszertáció a francia területpolitika két fontos területével foglalkozik: a terület- és vidékfejlesztéshez alkalmazott térlehatárolásokkal, valamint az e tevékenységekhez keretet adó intézményrendszer alakulásával. A vizsgált téregység, illetve a vizsgálat során tett megállapítások legfontosabb vonatkoztatási szintje a kistérség. Ez a területi szint a benne élő lakosok által is átlátható és személyesen megélt darabja a földrajzi térnek, amelyik a mindennapi mozgásaik, sokoldalú és sokszínű kapcsolatrendszereik alapján határozott, a települési határokon túlnyúló, nagyobb térbeli egységet jelent (G. FEKETE É.–BODOLAI É. 1995, CSATÁRI B. 2002, PAP N. 2007).

Az évtizedek óta felgyűlt tapasztalatok Franciaországban azt mutatják, hogy a települési társulások szintje hatékonyan be tudja tölteni az igazgatási, szolgáltatási, fejlesztési és együttműködési stb. szerepet (DELANNOY, M.-A.–RIEU, J.–PALLEZ, F. 2004, DESJARDINS, X. 2006, DEFFIGIER, C. 2007). Magyarországon is az a tapasztalat – az elmúlt évtizedek számos változása ellenére is –, hogy ez a szint létező, és megfelelő háttérrel, valódi fejlesztési erővel bíró térszínre válhatna (G. FEKETE É.–BODOLAI É. 1995, PÁLNÉ KOVÁCS I. 1995, CSATÁRI B. 2002).

A települési és megyei szint közé eső területi szint léte, létjogosultsága nem kérdés, de a lehatárolása, az igazgatásban, a terület- és vidékfejlesztésben betöltött szerepe, az ezeknek megfelelő tényleges határvonalak, méretek meghatározása, a szervezeti, jogi és finanszírozási kereteinek kialakítása már komoly viták tárgyát képezték és képezik ma is nemcsak Franciaországban, de Magyarországon is. Bár a két ország

méretbeli, történelmi, gazdasági és kulturális háttere jelentős mértékben eltérő, mégis e kistérségi szintre jellemző együttműködési formák céljait, jogi hátterét, a működtetésükhöz alkalmazott eszközöket és az intézményi hátterüket alkalmasnak találtam a tudományos összehasonlításra.

A disszertáció során három meghatározó célom volt:

1. Bemutatni – szélesebb rálátást biztosítva – a francia területfejlesztési és ezen belül a vidékfejlesztési gondolkodásmódot, a működtetéséhez kialakított intézményrendszert, jogszabályi hátteret és a tervezési módszereit, azok földrajzi jellemző elemeit.
2. Elemezni a francia kistérségi szerveződések fejlődésének történetét és a legfontosabb változásokat összevetni a magyar települési társulásokéval.
3. Feltárni a francia és magyar települési (mikro-regionális) együttműködések közötti hasonlóságokat és különbségeket, különös tekintettel a létrejöttüket és működésüket segítő és gátló tényezőket.

A disszertációm főbb kérdései a következők:

- A terület- és vidékfejlesztési célokat is szolgáló, jelentős múltra visszatekintő franciaországi „vidéki-városi tér” lehatárolásának módszerei alkalmazhatók-e Magyarországon?
- Melyek azok a főbb tényezők és jellemzők, amelyek révén a francia települési társulások eredményesebbek, sikeresebbek lehetnek?
- A magyarországi települési társulások jövőjét illetően milyen jövőbeli lehetőségek vázolhatóak fel?

Alkalmazott kutatási módszerek

A téma feldolgozása részben monografikus jelleggel történt, melynek során az elérhető nemzetközi és hazai szakirodalom összehasonlító szövegelemzésére és a francia nyelvű cikkek és tanulmányok hazai, magyar nyelvű vidéktudományi adaptációjára helyeztem a hangsúlyt.

A forráselemzés során a nyomtatott formában megjelenő magyar nyelvű folyóiratok és a szakkönyvek mellett az interneten is fellelhető folyóiratokat (pl.: TÉT, A Falu), ill. különböző vidékfejlesztési dokumentumokat (pl.: www.terport.hu) és joganyagokat tanulmányoztam át. A szakirodalmi kitekintés során az angol nyelvű tanulmányokat a Science Direct-en (<http://www.sciencedirect.com>) keresztül értem el (pl.: Journal of Rural Studies), valamint az egyetemi könyvtárban és az interneten is elérhető tanulmányköteteket tekintettem át.

A francia nyelvű szakirodalom kiemelkedő fontosságú tételeit elsősorban az interneten is elérhető francia nyelvű tudományos

folyóiratokból, valamint a doktori disszertációk adatbázisaiból, a különböző szakmai szervezetek elemzéseiből, tanulmányaiból dolgoztam fel. Összegyűjtöttem és átolvastam a térségi együttműködések joganyagaihoz kapcsolódó ismertetőket, vitákat, kommentárokat, az érintett franciaországi minisztériumok által elkészített tájékoztatókat és tanulmányokat. Ezek nagy részét négy folyóirat adatbázison keresztül értem el: www.persee.fr, www.cairn.info/, <http://norois.revues.org/>, <http://ruralia.revues.org/>, ez utóbbit a „Francia Ruralisták Egyesülete” (l’Association des Ruralistes Français) alapította és kifejezetten a vidéki térhez kapcsolódó tanulmányokat jelentet meg.

A disszertáció két empirikus munkarészt tartalmaz. Az egyikben a vidéki terek meghatározásának és elhatárolásának francia módszertanának hazai használhatóságát, adaptálhatóságát vizsgáltam három magyarországi megye példáján. A második esetben pedig a Dél-alföldi vidékies kistérségi társulásoknál dolgozó, vagy korábban alkalmazásban lévő szakemberekkel készítettem interjúkat, amelynek során a francia és a magyar kistérségek közötti szervezeti és működési hasonlóságokat, illetve különbségeket tártam fel.

A vidéki és városi területek elhatárolásának módszertani adaptációja során a KSH népesség adatait és a KSH Helynévnyvtár területi adatait használtam fel, a számításokhoz szükséges távolságadatokat pedig a CORINE adatbázisból vettem. Végül a kapott eredményeket összehasonlítottam a KSH 2003-ban készült magyarországi település-együttes lehatárolásaival.

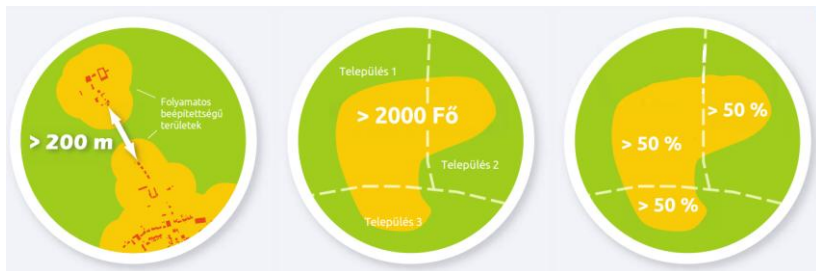
A másik empirikus vizsgálati részhez a kvalitatív módszerek közül az interjúkészítést választottam. Az interjúk tartalmi szempontból tematikusnak, formai kötöttség szempontjából félig strukturálnak tekinthetők. Tíz irányadó kérdést fogalmaztam meg, és arra törekedtem, hogy az interjúalanyok minél részletesebben kifejtsék a vidéki települési társulásoknál szerzett tapasztalataikat, a témával kapcsolatos nézeteiket, meglátásaikat. Az interjúk elemzése során korábbi kutatások és tanulmányok eredményeire és megállapításaira is támaszkodtam, valamint a francia viszonyokkal való összehasonlításhoz a vonatkozó tanulmányokon túl, a francia ADCF (Assemblée des Communautés de France) által megrendelt kérdőíves kutatásokra is. Ezt követően az interjúk tapasztalatai alapján két szempontrendszerrel dolgoztam ki a francia és a magyar kistérségi társulások összehasonlítására. Az elemzések révén végül felvázoltam három modellt a többcélú települési társulások jövőjére vonatkozóan.

Az eredmények tézisszerű összefoglalása

1. A térben lezajló változások ábrázolásához fejlesztették ki a francia szakemberek az övezetesség módszerét, amivel előre kiválasztott jellemzők segítségével – amelyek statisztikailag is megbízhatóan leképezhetőek – terület egységeket határolnak le. A módszer nagy előnye, hogy alkalmas az átmeneti területek ábrázolására is, ami a területi tervezés szempontjából is fontos. Az övezetesség fejlődésének első állomása az 1954-ben bevezetett a városi területegység (unité urbaine) fogalma volt. A városi területegység lehatárolása során három feltételnek kell teljesülnie, ami az összefüggő beépített területre, a lakosságszámra és az elhelyezkedésükre vonatkozik (1. ábra).

1. ábra: A városi területegység lehatárolásának kritériumai

1. A összefüggő beépítettségű övezet olyan területet jelent, ahol két létesítmény közötti távolság nem haladja meg a 200 m-t.	2. Ezen az összefüggő beépítettségű területen legalább 2000 fő lakik.	3. Az összefüggő beépítettségű terület által érintett települések lakosainak legalább 50%-a ezen a folyamatos beépítettségű területen lakik.
---	---	--

(Forrás: INSEE – AULAB, 2012.)

A városi területegységeket az egyedülálló városok és a több településből álló városi tömörülések alkotják, tehát vidékinek tekintenek minden olyan települést, ami nem tartozik városi területegységhez. Ha egy városi területegység egy településből áll, egyedülálló városnak nevezik. Ha a városi területegység több települést foglal magában, akkor ezen településegyütttest több településből álló tömörülésnek vagy városi tömörülésnek nevezik. A városi tömörülést alkotó települések vagy városközpontok vagy peremvárosok. Ha az egyik település rendelkezik a városi tömörülés teljes népességének több, mint 50%-val, akkor az az egyetlen városközpont. Ha a tömörülésben több településnek a lakosságszáma meghaladja a legnépesebb település lakosságának 50%-át, akkor mindegyik városközpontnak számít.

Azon városi települések, amelyek nem városközpontok, alkotják a városi tömörülések peremvárosait. Egy városi tömörülés állhat csak városközpontokból is (CLANCHÉ, F.–RASCOL, O., 2011). Ezek alapján minden francia település besorolható valamelyik, de csak az egyik kategóriába:

- vidéki település, ami nem városi területegység,
- olyan városi területegység, ami egyedülálló város,
- olyan városi területegység, ami több településből álló városi tömörülés, amit városközpont(ok) és peremvárosi település(ek) alkothatnak.

A városi területegységeket minden népszámláláskor felülvizsgálják, mivel az urbanizációnak köszönhetően számuk és méretük is változik. A lehatárolás során az előző népszámlálási adatokat veszik alapul, amit a legfrissebb térképek és légifotók vizsgálatával egészítenek ki, valamint ha szükséges terepbejárást is végeznek (LE GLÉAU, J.-P., 1996). Az urbanizáció révén bekövetkező változások ösztönözte módszertani fejlődés következő állomása az 1962-ben bevezetett ZPIU volt, majd az 1996-ban kialakított ZAU és annak tovább fejlesztett változatai 2002-ben és 2010-ben¹, amelyekhez már szoftvereket kifejlesztésre is szükség volt. Meghatározó cél volt a módszer fejlesztése során, hogy a térbeli folyamatok ábrázolásán túl alkalmas legyen a változások időbeli nyomon követésére és összehasonlítására is. A tér értelmezése földrajzi értelemben is sokrétűbbé vált, és a módszer legutóbbi változata lehetővé teszi annak érzékeltetését is, hogy a városi térségben belül is vannak vidéki települések és a vidéki térben is városiak. Az övezet-besorolás módszere nem csak az országos szintű tervezésben, de a területi tervezés egész rendszerében jelen van. Ráadásul igyekeznek tényleges jogszabályi kapcsolatot teremteni a módszer által lehatárolt nagyvárosi térségek és a legnagyobb területi kiterjedésű települési együttműködések között. Ez két szempontból fontos: egyrészt a kutatók, tervezők és a politikusok között is folyamatosan vita tárgya a tervezés és a pályázatok szempontjából adekvát beavatkozási terület meghatározása. Másrészt az állam ezzel támogatja, hogy a települési társulások (EPCI-k) ne csak a helyi politikai érdekek, szimpátiák mentén szerveződjenek, hanem valódi térbeli folyamatok által kirajzolt, tehát földrajzilag, társadalmilag, gazdaságilag koherens területek legyenek.

¹ZPIU (zones de peuplement industriel ou urbain) – Az ipari vagy a városi benépesedés zónái

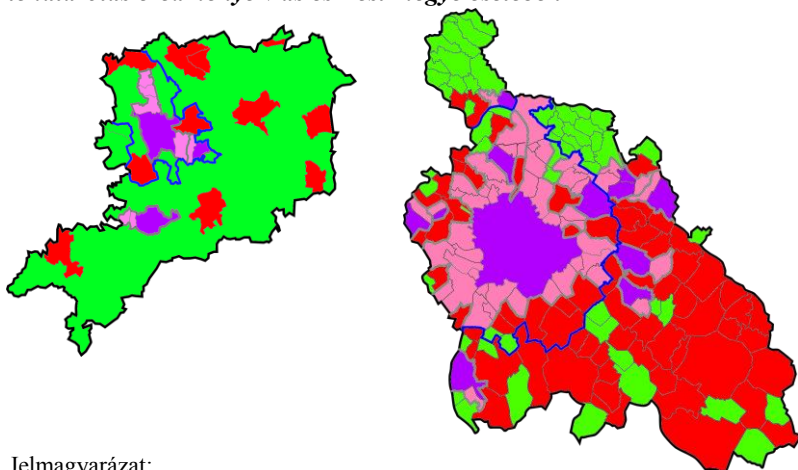
ZAU (zonage en aire urbaine) – városi terület övezetessége

ZAU-R 2002 (Zonage en Aires Urbaines et Aires d'Emploi de l'Espace Rural) – A városi területek övezetessége és a vidéki tér foglalkoztatási területei

ZAU-R 2010 – A városi területek övezetessége és a vidéki tér 2010-es változata

2. Hazánkban csak korlátozottan használható a városi területegység elhatárolásának módszere, ami a francia települési övezeti besorolás módszertanának kezdő lépése. A hozzáférhető módszertani leírások alapján a módszer használhatóságát kipróbáltam három jellegzetes településhálózatú magyar megyén: Vas, Csongrád és Pest megyéken. A próbaszámítások az elaprózott településhálózatú és az agglomerálódott térségekben a magyar valóságot jól kifejező eredményeket hoztak. Az aprófalvas Vas megyében a településállomány jellemzőiből fakadóan a vidéki tér a meghatározó, míg Pest megyében a városi települések nagy száma, illetve a több településből álló városi területegységekbe tartozó települések képviselnek nagy súlyt (2. ábra).

2. ábra: A Franciaországban alkalmazott módszertannal végzett lehatárolás eredménye Vas és Pest megye esetében

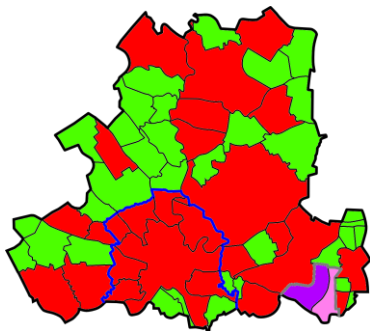
Jelmagyarázat:

■ = Vidéki tér; ■ = Magányos városi t. egység; ■ = Több településből álló városi t. egység (központi település); ■ = Több településből álló városi t. egység (nem központi település); — = Több településből álló városi t. egység határa; — = A szombathelyi agglomerálódó térség és a budapesti agglomeráció határa

Csongrád megye városi területegységekkel való lefedettségének aránya nagyfokú urbanizáltságra utal, ami megtévesztőnek tűnhet. Az alföldi megye településállománya – amit kiterjedt közigazgatási határokkal bíró egykori mezővárosi települések jellemeznek – karakterében elüt a Franciaországban általánosan jellemzőtől. A külterületeken jellegzetes tanyák gyakran 200 m-nél kisebb távolságra helyezkednek el egymástól, így figyelembe vételükkel néhány kivételtől eltekintve a megye legtöbb települése egyetlen nagy, több településből álló városi egységgé válna.

Végül úgy döntöttem, hogy a francia módszertől eltérően a tanyákat nem tekintem összekötő elemnek az Alföld területén, hiszen azok nem egy intenzíven együtt élő városias és agglomerációs településformának az elemei. Az eljárás Csongrád megyét így is erősen urbanizált térségnek mutatja (3. ábra).

3. ábra: *A francia módszertannal végzett – a tanyákat nem összekötő települelemnek tekintő – lehatárolás eredménye Csongrád megyében*

Jelmagyarázat:

■ = Vidéki tér; ■ = Magányos városi t. egység; ■ = Több településből álló városi t. egység (központi település); ■ = Több településből álló városi t. egység (nem központi település); — = Több településből álló városi t. egység határa; — = A szegedi nagyvárosi településegüttes határa

A magyar megyékre elvégzett városi és vidéki terület meghatározására elvégzett számításaim eredményei nagy hasonlóságot mutatnak a KSH agglomerációs lehatárolásaival. Franciaországban általában és egyértelműen a szűkebb városi teret, mondhatni a sűrűn beépített, központi városi térséget jelölik ki hivatalosan városi területegységnek ki. Úgy tűnik, hogy hazánkban is alkalmazható lenne tehát a valóságos városi és vidéki települési térhez jobban kötődő franciaországi városi területegység meghatározásnak módszere, különösen és sajátos módon a nem városi, azaz a vidékies terek elkülönítésére. A franciaországi módszer alkalmas lenne, mint arról a francia nyelvű szakirodalomban is számos komoly elemzés olvasható, a hosszú távú települési térbeli változások követésére. Franciaországban évtizedek óta következetesen alkalmazott városi és vidéki területegység meghatározási módszerét a gyakran változó magyar igazgatási és térségi besorolások ellenére hazánkban is eredményesen lehetne alkalmazni.

3. *A magyarországi és a franciaországi települési társulások fejlődéstörténetében számos hasonlóságot találhatunk. Az eltérések alapvetően abból erednek, hogy a franciaországi társulások kezdetei jó 60 évvel korábbra, az urbanizáció extenzív időszakára nyúlnak vissza, míg a magyarországiaké mintegy 20 évre, a gazdasági-társadalmi rendszerváltozáshoz köthető. Megállapítható, hogy*

- Mindkét országban a települések által felismert, alapvetően gazdasági – pénzügyi – forrásszerzési megfontolások, mint közös érdekek indították el a társulások szerveződését, melyek főbb céljai közé tartozott a közösen meghatározható közfeladatok költséghatékonyabb ellátása és a fejlesztési jellegű pályázati források megszerzése.
- Mindkét országban megjelentek az ún. „egy-” és a „többcélú” társulási formák, de más szervezeti formákat (alapítvány, egyesület, stb.) is választottak a települések közös céljaik megvalósítására.
- Míg Franciaországban az állam ösztönözte ezek formálódását, szabad teret hagyva az alulról jövő szerveződések kialakulásának, addig Magyarországon jórészt felülről kezdeményezték azokat és csak késve születtek meg azok az állami, jogi döntések, amelyek részben és egy időre megszüntették a települési társulások jogi és finanszírozási bizonytalanságait.
- Franciaországban, e társulások történetét áttekintve megállapítható, hogy a kötelező feladatok ellátásán túl egyre nagyobb szerepet kapnak az ún. projekt-típusú együttműködések. Magyarországon az 2004-es Európai Unióhoz történt csatlakozásig nem rendezték egyértelműen ezen társulási együttműködések jogi és finanszírozási háttérét.
- Mindkét országban bekövetkezett a szervezeti formák egyszerűsítésére, egységesítésére, valamint a teljes országterület lefedettségére irányuló állami törekvés: míg Franciaországban a társulások valódi szervezeti sokszínűségét igyekeztek leegyszerűsíteni és átláthatóvá, egyúttal költséghatékonyabbá tenni, addig Magyarországon csak az egységesítésre és a költséghatékony közfunkciók ellátására került a hangsúly.

Megállapítható, hogy hazánkban a társulásokat érintő 2004. évi törvénykezési folyamatot követően a magyar többcélú társulások története rálátható volna arra az útra, amelyen a francia is haladt. A kistérségekben dolgozó interjúalanyaim véleménye szerint a feladatellátó szerepen

túlmutató projekt-típusú együttműködések is megjelentek hazánkban, de a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól (későbbiekben MötV.) ezt a folyamatot megtörte. A települések térségi együttműködésének szervezeti és jogi keretei ismét alapvetően megváltoztak.

4. A francia- és a magyarországi települési együttműködések szervezeti és működési kereteit vizsgálva a következő főbb megállapítások tehetők Azonosságok:

- Fontos a gazdaságos működési méret problémája, melynek meghatározásában döntő a közfunkciók ellátásának hatékonysági és gazdaságossági követelménye.
- Fontos elem a települések csatlakozásának önkéntessége és a helyi közösségek egymás iránti szolidaritása.
- A kistérségi szervezet kialakítása és működési stabilitása tekintetében mindkét ország vidéki szakértői megfogalmazták, hogy állami szinten a jogszabályi és finanszírozási háttér stabilitásának a megteremtése fontos, míg helyi szinten a megfelelő szakmaiságot biztosító munkaszervezet léte és a polgármesterek kedvező hozzáállása.
- A társadalmi-közösségi részvétel tekintetében mindkét ország szakértői úgy látják, hogy az sajnos alacsony mértékű, és alapvetően azon ügyekben jellemző, ami közvetlenül érinti az adott lakosokat és/vagy civil szerveződésekét.
- Mindkét országban a város-vidék kapcsolatok megítélésében jellemző a központi (városi) település politikai-hatalmi dominanciájától való félelem, amit jogszabályi szinten mindkét országban megfelelően kezelt az állam, de helyi szinten ebben az esetben is egyértelműen a helyi vezetők szerepe, hozzáállása a döntő fontosságú.
- A társulásokban résztvevő polgármesterek szerepe meghatározó. A társulási hajlandóságuk, tájékozottságuk, politikai beállítódásuk, személyes kapcsolataik mind befolyásolják a települési együttműködések tartalmát és hatékony működését.
- Mindkét ország szakemberei úgy látják, hogy a kistérségi társulások megfelelő kondíciók esetén eredményesen láthatják el a rájuk bízott feladatokat és képesek továbbfejlődni.

Különbségek:

- A magyar települési együttműködések először fejlesztési, projekt típusúak majd 2004-2011 között alapvetően közfeladat-ellátó típusúak voltak, míg a francia nagyvárosi és agglomerációs térségi közösségeket főként a projekt-típusú együttműködés jellemez, és csak a kis- és

- Helyi szinten a többlet forrásszerzés (és az alapműködést segítő normatívák) lehetősége, a közfunkciók költséghatékony biztosításának szükségessége, a pályázati lehetőségek jobb kihasználhatósága jelenik meg fő célként, ill. feladatként, valamint a szolgáltatások „helybeni megtartása”, fejlesztése, minőségének javítása.
- Mindkét ország törekszik a költségek mérséklésére és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelésére, de eltérő alapokon: Magyarországon egyfajta központosításnak lehetünk tanúi, ahol az állami felügyelet növelésével igyekeznek ezt megteremteni, míg a Franciaországban – éppen ellenkezőleg – a decentralizációt erősítik, melynek keretében több lehetőséget adnak a helyi szinteknek, és az állami szervek pusztán ellenőrző és tanácsadó funkciót látnak el.
- Az EU tagsághoz kapcsolódó terület- és vidékfejlesztési feladatok, kihívások teljesítése hasonló: érvényre jutnak az általános elvek, pl. fenntarthatóság, a források hatékony felhasználása, versenyképesség javítása, (stb.).

A térségi együttműködést támogató tényezők esetében tapasztalt különbségek a következők:

- A magyarországi települési társulásoknál hangsúlyt kap a gazdaságfejlesztés, a munkahelyteremtés, a meglévő intézmények fenntartása és fejlesztése, az önkormányzatok forrás hiányának ellensúlyozása.
- A franciaországi települési közösségeknél nagyobb hangsúlyt kap a térségi-táji szemlélet és a fenntarthatóság (pl.: turizmus fejlesztése, az épített örökség védelme, a táj, a környezet megóvása).
- Hazánkban egyre hangsúlyosabbá válik a költséghatékony térségi közfeladat-ellátás.

A gátló tényezők esetében fellelhető hasonlóságok:

- Mindkét ország települési együttműködései igényt tartanak önállóságukra.
- Mind a francia-, mind a magyarországi társulásoknál megjelent problémaként az információ áramlás hiánya, ami félreértésekhez vezethet és rontja az együttműködés hatékonyságát.
- Mindkét ország társulásainál megjelent a hatáskörök elvesztésétől és az ezzel együtt járó források csökkenésétől való félelem,
- valamint a települések polgármesterei és politikai elitjei közötti érdekellentétek és konfliktusok okozta gondok, és a központi település dominanciájától való félelem.

A gátló tényező esetében megállapított különbségek a következők:

- A szakirodalom alapján megállapítható, hogy a francia lakosok félnek az adónövekedésétől, mivel a társulások bírnak az önálló adókiadás jogával.
- Míg Magyarországon a kistérségi identitás gyengesége fogalmazódik meg, addig a francia lakosok a helyi identitás elvesztésétől félnek a vonatkozó szakirodalom szerint.
- A francia együttműködések esetében a települési szintről szükséges pénzügyi eszközök (települési hozzájárulások a működéshez) átadásával kapcsolatos ellenérzések.
- A magyar társulások esetében a 2011. évi Möt. alapjaiban változtatta meg a társulások működési kereteit, ami jelentős bizonytalanságokat idézett elő. A francia társulások esetében az adó- és támogatási rendszert reformálták meg, de alapjaiban nem bizonytalanították el a munkaszervezeteket.
- A magyar területi tervezés egymásra épülő rendszerének hiányosságai és a pályázati kiírások esetlegessége.
- Magyarországon a civil, a szakmai és az állami szervezetek közötti párbeszéd hiánya.

6. *A franciaországi települési közösségek egyértelműen eredményesnek tekinthetők a gondolkodásmód, a társulási hajlam, a feladatellátás, a helyi- és térségfejlesztés, (stb.) szempontjaiból.* Ennek alapjai a következőkben fogalmazhatóak meg:

- A pusztai forrásszerzés érdekein túlmutató, az adott földrajzi térben jól beazonosított közös feladatok megfogalmazása, illetve azok rendszeres felülvizsgálata.
- A terület- és vidékfejlesztési célkitűzéseknek, a különböző feladatok ellátásának megfelelő, adekvát területi szint meghatározása, a funkcionális működés tartalmi koherenciájának megteremtése. Ez két szemléletmód egybefonódását jelenti: a közfeladatokhoz és szolgáltatásokhoz kapcsolódó „szigorúbb” szabályozást, valamint a projekt-alapú táji-térségi együttműködés szabadságát. Az állam támogatja e két szemlélet térségi alapokon nyugvó, rugalmas egybefonódását. Ennek érdekében az állam pártolja, hogy a legnagyobb területi kiterjedésű települési együttműködések (a nagyvárosi térségi közösségek és az agglomerálódott térségi közösségek) területe megegyezzen a valós térbeli kapcsolatokat jól reprezentáló hivatalos INSEE³ lehatárolás nagyvárosi térségeinek a területével.

³ Institut National de la Statistique et des Études Économiques – Országos

- Az állam támogató hozzáállása a jogi szabályozás és a finanszírozás terén, mely révén a belső erőforrásokat használva alakulhattak ki a települési és településközi társulások, ami egyúttal a hosszú távú együttgondolkodás és a területi tervezés kultúráját is létrehozta.
- A „településközi közcélú szervezet” (EPCI) együttműködési formával megteremtette az önálló jogi személyiséggel bíró munkaszervezeteket – ami akár saját adóbevéttel is rendelkezhet –, így létrehozták a társulások településektől részben független működési kereteit, erősítve azok szakmai hátterét és függetlenségét a helyi településpolitikától.
- Franciaországban a lokális földrajzi, gazdasági és társadalmi adottságokra épülő és működőképes településközi társulások koherens területi tervezési rendszert alkotnak. A területi tervezés jogszabályi háttere alapján a tervek végrehajtása számon kérhető, az állami és EU-s források is kapcsolódnak a helyi tervezési dokumentumokhoz.

A szakirodalom alapján megállapítható, és a francia szakértők is rámutatnak: a térségi társulási rendszer forrásfelhasználása, anyagi hatékonysága megkérdőjelezhető, bár az eredményessége nem mérhető pusztán közgazdasági mutatókkal.

7. A magyarországi többcélú települési társulások jövőjét illetően három lehetséges változatot kíséreltem meg leírni, melyekben meghatározó szerepet kapott két elem: a korábbi települési együttműködési szervezeti kultúra és a társulást alkotó települések hálózati jellemzői.

A változat szerint a magyarországi többcélú kistérségi társulások megőrzik szervezeti kereteiket, mivel a megmaradó normatívákból és a pályázati lehetőségekből érkezik annyi forrás, amiért érdemes lesz fenntartani azokat. Alapvetően a források települési szintű „újraosztása” jellemzi majd a működésüket. Ez a forma alapvetően az olyan kis- és közepes méretű települések társulásaira lesz jellemző, ahol nincs jelentős gazdasági erővel bíró központi település vagy nem lesz jogosult hátrányos helyzetből fakadó plusz pályázati forrásokra.

B változat: a kistérségi társulás rendelkezik központi, jelentős gazdasági bázissal bíró várossal, amiből következően mindenképpen előnyös lesz fenntartani a társulást részben a közfunkciók ellátásán, fejlesztésén túl, a lobby és a pályázati lehetőségek miatt is. A „kinevelődött” szakértők megmenthetik a korábbi csoportjukat „önálló” szervezeti formában (pl. Kft.-ben).

C változat: a hátrányos helyzetű, például az LHH (leghátrányosabb helyzetű) besorolással bíró társulások újraéledését segítheti, ha ezen a

forráson, címen újra megpályázható források lesznek. Az ilyen társulások között lehetnek olyanok, amelyek túlélési esélyét növeli a korábbi időszakban kiépült kapcsolati háttér, a kinevelődött szakértői háttér, kialakult pályázati rutinra alapozó önmagát újra pozicionáló térségi együttműködés.

Összességében egyértelmű, hogy a helyi identitás és közösség erőssége, a biztos anyagi háttér (például állami működési normatíva) és egy „önálló” szakértői munkacsoport léte nagyban meghatározza a többcélú társulások jövőjét és fejlődési lehetőségeit. A jelenlegi szabályozás a finanszírozási háttérrel jelentősen csökkentette, a korábbi – „kvázi” önálló – szervezeti kereteket pedig megszüntette. Nagy kérdés, hogy elég erősek-e az eddig kialakult magyarországi települési társulási „hagyományok” és azok „együttműködési kultúrája”, hogy a kinevelt szakember gárda segítségével újra tudjanak éledni a következő EU költségvetési időszakban.

A kutatás további lehetséges irányai

A disszertáció további kérdéseket vetett fel, melyek alapján a kutatás lehetséges további irányai a következőkben adhatók meg

- Hasznos tanulságokkal szolgálhat a Franciaországban tervezett közigazgatási reformok megvalósulásának és kiváltott hatásainak a nyomon követése.
- Érdemes lenne a projekt- és a társulási finanszírozási rendszer megoldásait, konkrét gyakorlatait feltárni, valamint esettanulmányok segítségével vizsgálni a franciaországi vidékfejlesztés jó gyakorlatait és azok adaptációs lehetőségeit.
- A „települési övezetesség” módszerének magyarországi viszonyokra való alkalmazhatóságának további vizsgálata is érdekes tanulságokkal szolgálhat.
- A magyar viszonyok vizsgálata kapcsán szükség lenne a települési társulások elmúlt mintegy húsz évének elemzésére, értékelésére és tapasztalatainak összefoglalására.
- Érdekes lenne az ország egész területére nézve feltárni a többcélú települési társulások helyzetét, és nyomon követni, hogy a felvázolt jövőbeni modellek mennyire felelnek meg a formálódó valóságnak.
- A térségi együttműködések kapcsán a francia és a magyar LEADER Helyi Akció Csoportok összehasonlító vizsgálata és a tájegységi („pays”) együttműködések LEADER-be betöltött szerepének vizsgálata szintén szolgálhat érdekes eredményekkel.

Az értekezés témakörében megjelent publikációk

KOROM A. – HORNYÁK S. 2014: A városi és a vidéki terek lehatárolásának statisztikai alapjai Franciaországban. *Területi Statisztika* 54 (4): 360-375.

KOROM A. 2014: The Role of Micro-Regional Cooperation in Spatial Planning. The Case of France. *Journal of Settlements and Spatial Planning – Megjelenés alatt*

KOROM A. – HORNYÁK S. 2014: A vidék kutatása és a vidékföldrajz jellegzetességei Franciaországban. *Településföldrajzi Tanulmányok – Megjelenés alatt*

KOROM A. 2009: Serbannes, egy francia falu fejlődési keretei. In: BAJMÓCY P. – JÓZSA K. – PÓCSI G. (szerk.): *Geográfus Doktoranduszok IX. Országos Konferenciája*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. CD kiadvány

KOROM A. 2008: A vidékfejlesztés stratégiája Franciaországban. In: OROSZ Z. – FAZEKAS I. (szerk.): *Település Környezet*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 205-210.

KOROM A. 2007: A francia kistérségi szint értelmezése a saint-louis-i kistérség példáján. In: SZÓNOKY NÉ ANCSIN G. (szerk.): *Határok és Euró régiók*. Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia Kiadványa. Szegedi Tudományegyetem TTIK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 227-232.

KOROM A. 2007: Definition of Rural Areas in France. In: KOVÁCS Cs. (szerk.): *From villages to cyberspace*. (Falvaktól a kibertérig. Ünnepi kötet Mészáros Rezső akadémikus 65. születésnapjára). SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. pp. 341-348.

Egyéb publikációk

KARANCSI Z. – KOROM A. – HORNYÁK S. – OLÁH F. – SZALMA E. 2012: A Tisza Csongrád-megyei szakaszához kapcsolódó turizmusföldrajzi adatbázis kialakítása. In: FAZEKAS I. – SZABÓ V. (szerk.): *A környezettudatos települések felé: III. Települési Környezet Konferencia*. Meridián Alapítvány, Debrecen. pp. 240-245.

HORNYÁK S. – KOROM A. 2012: Körműnkre égett feladatok, avagy gondolatok Szentes város tanyáinak jelenéről és lehetőségeiről. In: KARANCSI Z. – OLÁH F. (szerk.): *Szentes Város komplex külterület-fejlesztési koncepciója*. SZTE JGYPK ATTI Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék, ATI-VIZIG, VE-GA Szövetség, Szentes Város Önkormányzata. Szeged (Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft. Debrecen) pp.121-131.

HORNYÁK S. – KOROM A. 2012: A Fehn települések történeti földrajza. In: BOROS L. – JÓZSA K. (szerk.): *Geográfus Doktoranduszok XII. Országos*

Konferenciája. Szegedi Tudományegyetem TTIK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged. 190 p., CD kiadvány

KARANCSI Z. – KOROM A. – HORNYÁK S. – OLÁH F. – SZALMA E. 2012: Településkép vizsgálatok különböző alföldi településtípusokon. In: FAZEKAS I. – SZABÓ V. (szerk.): *A környezettudatos települések felé. III. Települési Környezet Konferencia*. Meridián Alapítvány, Debrecen. pp. 284-285.

KOROM A. – HORNYÁK S. 2012: A tanyavilág fenntartható fejlesztésének keretei Szentés példáján. In: NYÁRI D. (szerk.): *Kockázat – Konfliktus – Kihívás: A VI. Magyar Földrajzi Konferencia, a MERIEXWA nyitókonferencia és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciájának Tanulmánykötete*. SZTE TTIK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged. pp. 406-416.

KOROM A. – HORNYÁK S. (2010): Szentés város külterületének változásai. *V. Magyar Földrajzi Konferencia kiadványa*, Pécs, 2010. november 4-6. – **Megjelenés alatt**

KOROM A. – KOROM P. 2008: A Szentés városi földárók és mirhó rendszer rendezése, mint kék és zöld mikrohálózat fejlesztés. In: OROSZ Z. – SZABÓ V. – MOLNÁR G. – FAZEKAS I. (szerk.): *IV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia II. kötet*. Meridián Alapítvány, Debrecen. pp. 321-327.

KOROM A. – HORNYÁK S. 2007: Az Ems völgyének sajátos településhálózata. In: SZÓNOKY NÉ ANCSIN G. – PÁL V. – KARANCSI Z. (szerk.): *A határok kutatója. Tanulmánykötet Pál Ágnes tiszteletére*. SZTE TTIK, Gazdasági- és Társadalomföldrajz Tanszék – JGYPK, ATTI Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék közös kiadványa. Magyarságkutató Tudományos Társulat, Szeged – Szabadka. pp. 173-180.